Gemeenschapskrachtig, collectief ondernemen

Samen zinvol aan de slag via wijkcoöperaties en andere bewonerscollectieven

Gemeenschapskrachtig, collectief ondernemen

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Introductie	9
1. Gemeenschapskracht(ig)	11
In bedrijf: Wijkcoöperatie Oost voor Elkaar	13
2. De kracht van elkaar ontmoeten	17
In bedrijf: Wijkcoöperatie Griftstroom	19
3. Prettige leefomgeving om te wonen	23
In bedrijf: Wijkcoöperatie Kanaleneiland	25
4. Waardering voor ieders inzet	29
In bedrijf: Power by Peers	31
5. Collectief ondernemen is de motor	35
In bedrijf: Gemeentelijk kader voor wijkbedrijven	37
Nawoord	39

Voorwoord

Dit boekje gaat over ontmoetingen tussen bewoners en de waardering van hun zelforganiserend vermogen voor een leefbare omgeving en een duurzame toekomst, vanuit gemeenschapskracht.

Wij werken hier actief aan en delen in dit boekje onze lessen. Deze inzichten zijn niet alleen van belang voor de fysieke leefomgeving, maar ook essentieel voor natuur, (digitale) cultuur en het sociaal en duurzaam samenleven.

Op veel plekken zien we een transformatie en regeneratie plaatsvinden, waarbij het fijnmazige sociale weefsel herstelt en de collectieve kracht groeit. Inspirerende voorbeelden hiervan zijn:

- De opkomst van onafhankelijke digitale wijkplatforms en wijkmagazines onder beheer van bewoners.
- De vele WhatsApp-groepen in straten, buurten en wijken om elkaar op de hoogte te houden en te verbinden.
- Gezamenlijke scans en metingen van energielekken, hittestress, luchtkwaliteit en biodiversiteit.
- Het delen van kennis, ervaringen en verhalen in gezellige en informatieve bijeenkomsten.
- De groei van initiatieven voor lokaal voedsel en plandelgroepen om de straat en wijk schoon te houden.

In al deze voorbeelden ligt de regie bij bewoners zelf. Hun persoonlijke verhalen brengen leven in wijken en buurten en versterken de gemeenschap.

Wijkcoöperaties laten mensen en initiatieven tot hun recht komen in het dagelijks samen leven. Ze bundelen krachten om zelfbeheer, communities en ondersteuning vorm te geven, en ze zorgen ervoor dat financiële middelen binnen de wijk blijven en ten goede komen aan de gemeenschap.

Anja van der Aa
Wilma de Buck
Mieke van Dommelen
Nathan Rozema

Introductie

Gemeenschapskracht heeft de afgelopen jaren bewezen een krachtige ontwikkeling te zijn voor de samenleving en belooft minstens zoveel voor de toekomst: meer sociale samenhang, grotere betrokkenheid van bewoners met meer vrijwillige inzet, lagere zorgkosten – doordat we voor elkaar zorgen met meer veerkracht en vitaliteit – en, volgens sommigen, ook minder polarisatie.

Vaak wordt gemeenschapskracht vertaald naar enkel het inventariseren van de behoeften van bewoners en het faciliteren van kleine bewonersinitiatieven. De échte vertaling en uitdaging liggen echter in het bevorderen van een samenleving waarin de inzet van professionals en marktpartijen verschuift naar lokaal eigenaarschap, met oprechte aandacht voor hoe mensen samen betekenisvol leren, leven, werken en wonen in hun leefomgeving. Een samenleving waarin iedereen ertoe doet en mee kan doen.

Een bewonerscollectief is een verband van bewoners dat zich inzet voor het verduurzamen van lokale initiatieven. Het richt zich op de eigen leefomgeving en gemeenschap én het realiseren van sociale, maatschappelijke en economische doelen. Lokaal eigenaarschap en collectief ondernemerschap zijn hiervoor onmisbare randvoorwaarden.

Bewonerscollectieven ontstaan uit de gemeenschap en zijn er voor de gemeenschap. Wijkcoöperaties vervullen daarbij vooral een aanjagende en verbindende rol, met als doel van participatie zinvol werk te maken.

Het aantal bewonerscollectieven groeit gestaag en omvat een breed scala, van woon- en zorgcoöperaties tot voedsel- en energiecoöperaties. Ook de landelijke en regionale ondersteuning neemt toe, bijvoorbeeld door structurele financiering voor regionale participatiehubs, zorgzame buurten met wijkverpleging en de ontwikkeling van nieuwe energiesystemen.

Right to Challenge

Het ‘Right to Challenge’ – letterlijk het ‘recht om uit te dagen’ – biedt wettelijke mogelijkheden om bewonerscollectieven duurzaam te verankeren. In essentie stelt het collectieven in staat gemeentelijke taken over te nemen wanneer zij denken dat dit anders, beter, efficiënter of goedkoper kan. Hoeveel ruimte hiervoor beschikbaar is, hangt af van wat gemeenteraden binnen beleidskaders geregeld krijgen.
In verschillende gemeentelijke participatieverordeningen is inmiddels vastgelegd dat beleid gericht moet zijn op het vergroten van zeggenschap, eigenaarschap en betrokkenheid van bewoners en lokale ondernemers. Sommige gemeenten hebben zelfs een meerjarige subsidieregeling voor lokale initiatieven ingesteld. Dit laat zien dat bewonerscollectieven ver kunnen komen wanneer zij op een ondernemende manier te werk gaan.

Dit boekje beschrijft uitgangspunten en bouwstenen voor het collectief ondernemen door bewonerscollectieven, met voorbeelden van Utrechtse wijkcoöperaties en aanverwante organisaties die willen doorgroeien naar ondernemende collectieven.

1 Gemeenschapskracht(ig)

Gemeenschapskracht is wat bewonerscollectieven beweegt en verbindt. Gemeenschapskracht is de positieve energie die vrijkomt als mensen met elkaar samenwerken en middelen met elkaar delen om gezamenlijke doelen te bereiken.

Wat begint met elkaar helpen met boodschappen, klusjes en maaltijden, kan uitgroeien tot collectieven waarin mensen in hun buurt, wijk of dorp samenwerken. Deze collectieven nemen soms ook zorgtaken op zich en breiden hun activiteiten steeds verder uit naar thema’s als wonen, veiligheid, mobiliteit en natuur. Ze bereiken dit door hun beschikbare middelen — tijd, kennis, netwerken, ruimte en faciliteiten — met elkaar te delen.

Bewoners en lokale ondernemers mobiliseren hiervoor kracht – gemeenschapskracht – die er overigens in potentie altijd al was. Gemeenschapskracht symboliseert de energie die een wijk, buurt of dorp tot een gemeenschap maakt. Door samen te werken en verbindingen te leggen dragen zij bij aan een leefbaardere en duurzamere omgeving.

Gemeenschapskracht gaat uit van de veerkracht van mensen en geeft hen de ruimte om invloed uit te oefenen en in actie te komen voor hun eigen leefomgeving. Immers, wie weten beter dan de bewoners zelf wat zij en hun wijk nodig hebben voor een betekenisvol leven en een prettige leefomgeving?

Uitgangspunten

De belangrijkste uitgangspunten, deels gebaseerd op het proces van Asset Based Community Development (ABCD):

- **Bewoners 'in the lead':** bewoners voeren de regie over wat ze als gemeenschap wel en niet zelf willen en kunnen doen. En wat aan ondersteuning nodig is van buiten de buurt.
- **Focus op relaties**: vanuit positieve relaties kunnen duurzame processen ontstaan. Altijd eerst vanuit persoonlijk contact en ontmoeting, vervolgens pas op inhoud.
- **Gebaseerd op alles wat we elkaar te bieden en geven hebben (asset based)**: focus op 'what's strong, not what's wrong'. Welke positieve krachten en talenten zijn er al en kunnen worden versterkt?
- **Bouwen van binnenuit**: mensen ervaren samen het gevoel dat ze iets voor en met elkaar kunnen betekenen.
- **Iedereen is welkom**: vanuit de overtuiging dat iedereen iets unieks heeft bij te dragen aan de gemeenschap. Mensen kunnen verschillende initiatieven in de buurt op zich nemen en blijven daarbij zichzelf.
- Bewoners hebben (laagdrempelige) **toegang tot publieke wijkinformatie** voor een optimale regie over hun leven en wat er te doen is in de eigen leefomgeving.
- Het **verbinden van bewoners** kan het beste **door bewoners zelf**. **De wijk kiest** welke middelen daarbij het beste ingezet kunnen worden.
- **Bewonerscollectieven** bundelen de energie en de vraag van bewoners en beïnvloeden zo het aanbod en de kaders van gemeente en zorgverzekeraars.

Gemeenschapskrachtig

Vaak begint het met een klein bewonersinitiatief, soms met een stichting als rechtsvorm, soms zonder. Wanneer de ambities groeien, ontstaat vaak de behoefte aan een opener en democratischer organisatiemodel. Zo ontwikkelt het initiatief zich stap voor stap tot een krachtig bewonerscollectief. Een maatschappelijk ondernemer uit de buurt als drijvende kracht is hierbij essentieel: iemand die samen met een gemotiveerd team van bewoners toewerkt naar een solide gemeenschapsorganisatie.

In bedrijf:

Wijkcoöperatie Oost voor Elkaar

Wijkcoöperatie Oost voor Elkaar werd in december 2019 opgericht door mantelzorgers in Utrecht Oost, een wijk met bijna 33.000 bewoners. Tijdens de coronacrisis deden veel eenzame wijkbewoners een beroep op burenhulp, terwijl anderen hun hulp juist aanboden. Sindsdien heeft Oost voor Elkaar zich ontwikkeld tot een zichtbare en toegankelijke organisatie, van en voor bewoners.

Digitaal wijkplatform: oostvoorelkaar.nl
Sociale kaart: wijkinformatiepuntutrecht.nl

Bestuursmodel

- Algemene Leden Vergadering (bewoners)
- Diverse teams voor grote initiatieven
- Projectleiders (bewoners)
- Eenkoppig bestuur
- Raad van toezicht

Verdienmodel

- Subsidie van gemeente
- Right to Challenge
- Eigen inkomsten
- Donaties/sponsoring
- Eigen bijdragen van deelnemers
- Regionale subsidies
- Wijkcoördinatie

Waardering bewonersinzet

- Twee buurtbanen binnen de wijk-coöperatie
- Vier buurtbanen via wijkpartners
- Acht medewerkers met een vrijwilligersvergoeding
- Twee wijkambassadeurs
- Stagiairs met een stagevergoeding
- Vijfentwintig cadeaubonnen verstrekt
- Sponsoring van wijkevents
- Bloemen, kaartjes en borrels
- Altijd tijd voor een gesprek

Ontmoeting en contact

- Wekelijkse inloop- en informatiespreekuren op vier buurtlocaties
- Cultuurhistorisch Café
- Eetcafé Mediterraans eten
- Energie Café
- Uitjes, wandelingen, gezamenlijk bezoek tentoonstellingen
- Wijkdialogen
- Buurtgesprekken
- Telefonische bereikbaarheid

Collectieve kracht en initiatieven

- Burenhulp voor hele wijk
- Wijkinformatiepunt
- Energieprojecten in drie buurten
- Twee voorzorgcirkels
- Ondersteuning van diverse creatieve initiatieven (handwerken, knutselen) en leefstijlinitiatieven
- Project ‘Schone buurt’
- Vacaturebank
- Creatieve meetings

Wijkinformatie en communicatie

- Wijkmagazine
- Digitaal wijkplatform
- Socialemediakanalen
- Nieuwsbrieven
- Aanwezigheid bij wijkevents
- Flyeracties
- Activiteitenoverzicht

2 De kracht van elkaar ontmoeten

Gemeenschappen (en bewonerscollectieven) ontstaan door persoonlijke ontmoetingen. Maar wanneer dienen deze ontmoetingen de eigen leefomgeving en komt gemeenschapskracht echt tot bloei? Hoe dragen ze bij aan een betekenisvol leven en duurzame initiatieven? Wat maakt een ontmoeting succesvol, en welke factoren spelen daarbij een bepalende rol?

Passies en talenten delen

Ontmoetingen zijn verrijkend wanneer mensen zichzelf (blijven) ontdekken en hun passies en talenten kunnen delen – kwaliteiten waarmee zij een verschil kunnen maken in de gemeenschap. Het zijn ook momenten waarop levenservaringen worden doorgegeven aan anderen: waardevolle lessen die wijk- of buurtgenoten kunnen meenemen, zonder dat daar hulpverlening aan te pas hoeft te komen.

Geïnspireerd en gezien worden

Elkaar ontmoeten werkt twee kanten op. Aan de ene kant zorgen ontmoetingen ervoor dat we ons geïnspireerd en gezien voelen. Aan de andere kant maken ontmoetingen duidelijk dat we allemaal anders zijn en dat die verschillen bijdragen aan de kracht van de gemeenschap. Ontmoetingen nodigen namelijk óók uit om elkaar aan te vullen, samen te werken of zelfs te corrigeren.

Contact voor betekenisvolle relaties

Werkelijk contact maken tijdens ontmoetingen vraagt om helderheid over de eigen intenties en om goed te luisteren naar wat de ander wil oppakken of ondernemen (‘doen’). Er ontstaat een ‘klik’ wanneer de wensen van de een aansluiten bij wat de ander te bieden heeft. Dit kan het begin zijn van langdurige, wederkerige relaties, waarin beide partijen elkaar steeds weer iets te vertellen of te bieden hebben.

Ruimte voor tonen van kwetsbaarheid

Voor echt contact is het tonen van kwetsbaarheid essentieel: het durven delen van wat nog niet lukt, wat je niet begrijpt, wat je wilt leren, waar je bang voor bent of waar je last van hebt. Onzekerheid is een menselijke eigenschap. Het delen van onzekerheden kan leiden tot diepere inzichten, praktische lessen en hulp uit onverwachte hoek.

Eigen sfeer en identiteit

Een verscheidenheid aan ontmoetingen en ontmoetingsplekken biedt volop keuzevrijheid om succesvol aansluiting te vinden bij anderen. Dit ‘netwerken’ gebeurt niet op één enkele plek; locaties hebben vaak hun eigen identiteit en sfeer. Een ontmoetingsplek in een zorginstelling voelt anders dan een buurtcentrum of speeltuin. Waar de een op de ene plek gemakkelijk aansluiting vindt, zal een ander zich wellicht ergens anders beter op zijn gemak voelen.

Gastvrije omgeving

Ontmoetingen zijn het meest vruchtbaar in een gastvrije omgeving die een warm en welkom gevoel oproept. Dit kan worden bereikt door de inrichting, activiteiten en persoonlijke benadering op de ontmoetingsplek goed op elkaar af te stemmen. Een hartelijke ontvangst vormt het fundament voor een geslaagde eerste ontmoeting en nodigt mensen uit om graag nog eens terug te komen.

In bedrijf:

Wijkcoöperatie Griftstroom

Wijkcoöperatie Griftstroom werd in september 2023 opgericht door actieve bewoners in Utrecht Noordoost, een wijk met ruim 39.000 inwoners, om de krachten van bewoners(initiatieven) te bundelen. De coronacrisis maakte het belang van warme burennetwerken en een sterk sociaal weefsel nog duidelijker.
Samen met Wijkwijzer Noordoost, Veemarkt Samen, Buurtbel Wittevrouwen en de Werkgroep Verkeer ontwikkelt Griftstroom zich tot een zichtbare en toegankelijke organisatie van en voor bewoners.

Digitaal wijkplatform: wijkwijzernoordoost.nl
Wijkcoöperatie: wijkwijzernoordoost.nl/griftstroom

Bestuursmodel

- Algemene Leden Vergadering (bewoners en initiatieven)
- Kringen/teams van dragende bewoners en bestuurders
- Bestuur met gezamenlijke bevoegdheid en projectleiders

Verdienmodel

- Eigen inkomsten en donaties voor bewonersinzet/-bijdragen
- Support en sponsoring in natura door partners, locaties, ondernemers
- Subsidies gemeente, provincie en participatiecoalitie
- Toekomst: Right to Challenge

Waardering bewonersinzet

- Zes zzp'ers uit de wijk
- Drie medewerkers met een vrijwilligersvergoedingen
- Bijeenkomsten en borrels met actieve bewoners en vrijwilligers
- Leerbijeenkomsten en persoonlijke begeleiding
- Support en sponsoring van initiatieven

Ontmoeting en contact

- 'Buurtbakkies' met vraagbaak op drie locaties en telefonisch
- Samen koken en eten met spelletjes, muziek op één locatie
- Samen wandelen en plandelen (zwerfafval opruimen) vanuit twee locaties
- Energie Café op twee locaties
- Activiteiten en workshops met jong en oud: muziek, spel, kledingruil, creatief, zingeving, roeien
- Wijkbijeenkomsten op vier locaties

Collectieve kracht en initiatieven

- Redactie Wijkinformatie Noord-oost
- Burennetwerk voor onderlinge hulp in drie wijken/buurten
- Werkplaatsen met actieve bewonersgroepen op drie locaties
- Vaststellen Energievisie en uitvoering verduurzaming woningen in vier wijken
- Support vieringen en markten: Buurtcamping, Griftpark25, Lekker lokaal

Wijkinformatie en communicatie

- Digitaal wijkplatform
- Sociale kaart
- Nieuwsbrieven
- Berichten in wijkkranten
- Socialemediakanalen
- Vraagbaak en inloop op twee locaties
- Flyeracties en raamposters
- Aanwezigheid bij wijkevents

3 Prettige leefomgeving om te wonen

Bewonerscollectieven zetten zich in voor initiatieven die hun leefomgeving verbeteren. Ze werken aan prettige omgang tussen buurtgenoten, creëren rustplekken, bevorderen sociale veiligheid en zorgen voor veel groen in de wijk. Doordat buurtbewoners elkaar kennen en gemakkelijk weten te vinden, zowel voor praktische hulpvragen als voor gezelligheid, ontstaat een fijne en levendige woonomgeving die bijdraagt aan de vitaliteit van de inwoners.

Een hechte gemeenschap dichtbij huis kan bovendien onze leefstijl duurzamer maken: meer bewegen in de buurt, lokaal voedsel gebruiken, vaker uitstapjes in de buurt in plaats van verre reizen, energieneutrale oplossingen en minder afval. De mogelijkheden nemen toe wanneer mensen zich verenigen en samen actie ondernemen voor hun leefomgeving. Actieve bewoners zijn daarbij vaak een inspiratiebron voor wijkpartners.

Samen fit en vitaal

Samen zwemmen, wandelen, fietsen, of het gezamenlijk onderhouden van een (moes)tuin, park of boomspiegel – het zijn allemaal activiteiten die de gezondheid bevorderen. Mensen die samen bewegen, plezier maken en voor elkaar zorgen, zullen minder geneigd zijn om te roken, alcohol te drinken of drugs te gebruiken. Samen fit en vitaal bezig zijn is goed voor zowel de fysieke als mentale gezondheid.

Natuurrijke, groene en schone buurten

Natuurrijke, groene en schone buurten gaan hand in hand. Wanneer bewoners hun eigen buitenruimte vergroenen, verbeteren ze tegelijkertijd de kwaliteit van de hele wijk. Het vervangen van tegels door gevel- en binnentuinen, plandelen en groendagen zijn niet voor niets razend populair. Deze initiatieven motiveren steeds meer bewoners om hun woonomgeving ook de rest van het jaar opgeruimd en verzorgd te houden.

Minder vervuilende energie en afval

Heeft de wijk al een denk- en werkplaats of een ruilmarkt voor het hergebruik van materialen, kleding en speelgoed? Of een recyclecafé voor het repareren van apparaten, een textielcafé voor naai- en handwerken, of een energiecafé? Dit zijn allemaal initiatieven die afval verminderen, producten een tweede leven geven en bewoners helpen om duurzamer te leven. Het zijn plekken waar buurtbewoners elkaar ontmoeten en samen stappen kunnen zetten naar een duurzame toekomst.

Zorgzame buurten

Zorgzame buurten zijn plekken waar bewoners naar elkaar omzien, bijvoorbeeld via buurtverbinders, belcirkels, buurtcirkels of voorzorgcirkels. In deze buurten is er ook een grotere variatie aan woonvormen voor jong en oud, waardoor mensen binnen hun eigen wijk of buurt kunnen doorstromen. Er zijn gedeelde logeerwoningen beschikbaar voor situaties waarin een mantelzorger niet in de buurt woont. De professionele zorg sluit aan bij wat de buurt zelf wil ondernemen, niet andersom.

In dialoog en gesprek

Bewonerscollectieven kunnen er voor zorgen dat een gemeente beter in contact komt met wijkbewoners en de kloof tussen inwoners en gemeente wordt overbrugd. Dit doen zij onder andere door zelf buurtgesprekken en wijkdialogen te organiseren. In deze dialogen ontstaat wederzijds begrip en wordt gezamenlijk gezocht naar praktische oplossingen voor uitdagingen in de wijk.

In bedrijf:

Wijkcoöperatie Kanaleneiland

Wijkcoöperatie Kanaleneiland werd in 2018 opgericht door een diverse groep bewoners, ondernemers en zelforganisaties uit de wijk. Het belangrijkste doel van de coöperatie is om door samenwerking en krachtenbundeling meer werk en geldstromen voor en door de wijk te genereren. Dit gebeurt vanuit hun centrale uitvalsbasis, het Krachtstation, waar deze krachten samenkomen. De wijkcoöperatie is betrokken bij tal van projecten in de wijk.

geldstromendoordewijk.nl

Bestuursmodel

- Verenigingsmodel
- Algemene Leden Vergadering (bewoners)
- Diverse teams voor grote initiatieven
- Projectleiders uit de leden
- Bestuur

Verdienmodel

- Subsidie van gemeente
- Right to Challenge
- Eigen inkomsten
- Ondernemersfonds
- Woningcorporaties
- Donaties/sponsoring
- Eigen bijdragen
- Regionale subsidies

Waardering bewonersinzet

- Drie buurtbanen binnen de wijk-coöperatie
- Zes buurtbanen via wijkinitiatieven
- Twaalf medewerkers met een vrij-willigersvergoedingen
- Stagiairs met een stagevergoeding
- Sponsoring van wijkevents

Ontmoeting en contact

- Wekelijks inloop- en informatie-spreekuren op meerdere buurtlocaties en op de vrijdag-markt (met bijzondere aandacht voor kwetsbare vrouwen)
- Samenwerking met het onder-wijs in de wijk: de jaarlijkse kidsmarathon
- Wijkhost voor ondernemers en leefbaarheid
- Buurtgesprekken
- WijkWhatsApp-groepen

Collectieve kracht en initiatieven

- Burenhulp voor de hele wijk
- Wijkinformatiepunt
- Aanpak energiearmoede via energieklussers
- Moestuinieren bij zorginstellin-gen door wijkbewoners
- Wijkuitzendbureau Kanalen-eiland: samenbrengen van vraag en aanbod
- Nauwe samenwerking met Ondernemend Kanaleneiland

Wijkinformatie en communicatie

- Samenwerking met lokale media
- Socialemediakanalen
- Nieuwsbrieven
- Wijkambassadeurs
- Aanwezigheid bij wijkevents
- Flyeracties

4 Waardering voor ieders inzet

Een actieve en ondernemende wijk versterkt de veerkracht van een buurt, dorp of wijk. Zinvol bezig zijn en betaald werk hebben verhogen het gevoel van eigenwaarde. Het biedt veel voordelen om werkzaamheden in de wijk zoveel mogelijk door bewoners en lokale ondernemers te laten uitvoeren, omdat dit de betrokkenheid aanzienlijk vergroot en de wederkerigheid versterkt.

Er zijn verschillende manieren om (vrijwillige) inzet te erkennen en te waarderen:

- **Aandacht** betekent: de ander zien, waarderen, erkennen en respecteren. Alles wat je aandacht geeft, groeit. Aandacht geeft energie, waardoor de ander kan groeien en bloeien. Het kost niets behalve tijd, maar is van onschatbare waarde.
- **Uitjes**: samen eten, een boottochtje maken, een ijsje halen, of samen naar een voorstelling of tentoonstelling gaan – het zijn allemaal manieren om waardering te tonen. Zeker wanneer het gaat om teamwerk dat in het kader van een collectieve actie is gedaan.
- **Cadeaubonnen**: een spreekbeurt of lezing geven, een kleine sociale buurtactiviteit organiseren – een cadeaubon blijft een leuk cadeau om te geven en te ontvangen. Koop deze bonnen bij lokale, liefst duurzame ondernemers, zodat je indirect ook weer in de gemeenschap investeert.

- **Vrijwilligersvergoedingen**: voor structureel werk dat niet als beroep wordt uitgevoerd, kan een vrijwilligersvergoeding worden toegekend. De Belastingdienst publiceert jaarlijks het maximale bedrag dat belastingvrij aan vrijwilligers en vrijwillige bestuurders mag worden verstrekt; een lager bedrag is ook mogelijk. Vrijwilligers hebben daarnaast de optie om van deze vergoeding af te zien..
- **Coaching**: sommige bewoners hebben zoveel teleurstellingen ervaren dat het voor hen lastig is om te verwoorden wat ze precies willen bijdragen en in welk (dienst)verband ze hiervoor gewaardeerd willen worden. Coaching kan dan een waardevol hulpmiddel zijn. Belangrijk is wel dat na zes gesprekken duidelijk moet zijn welke richting iemand op wil.
- **Projectgelden**: zzp'ers uit de wijk kunnen op projectbasis waardevolle bijdragen leveren aan de gemeenschap, naast hun andere opdrachten als zelfstandige. Dit is vooral nuttig wanneer er doorgepakt moet worden. Het is echter belangrijk om niet te blijven hangen in tijdelijke projecten en zzp-constructies, omdat dit een bewonerscollectief kwetsbaar kan maken.
- **Dienstverbanden**: medewerkers die gedurende een bepaalde tijd vaste taken uitvoeren, dienen hiervoor loon te ontvangen. In een dienstverband valt de medewerker onder het gezag van de werkgever. Buurtbanen – vooral op mbo-niveau – zijn zeer gewenst binnen bewonerscollectieven, ook voor bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Positieve voorbeelden

Actieve en ondernemende bewoners zijn een positief voorbeeld voor de gemeenschap. Ze genieten vaak veel vertrouwen en fungeren als sleutelfiguren en beïnvloeders. Bovendien komen hun inkomsten snel direct ten goede aan de gemeenschap, doordat zij hun dagelijkse inkopen lokaal doen. Actieve bewoners zijn daarnaast vaak gulle donateurs of sponsoren van nieuwe initiatieven.

In bedrijf:

Power by Peers

POWER
MAAKT MEEDOEN MOGELIJK!
by PEERS

Power by Peers maakt meedoen mogelijk. Met professionele ervaringsdeskundigen zet Power by Peers zich dagelijks in om mensen vanuit eigen regie te laten deelnemen aan de samenleving. Hun dienstverlening is voor, door en met bewoners. Ideeën en oplossingen voor vraagstukken worden samen uitgewerkt tot nieuwe dienstverleningsconcepten. Ook als je een eigen bedrijf wilt opzetten, kun je op hun ondersteuning rekenen.

powerbypeers.nl

Bestuursmodel

- Stichting
- Diverse teams voor grote initiatieven
- Projectleiders
- Eenkoppig bestuur
- Raad van toezicht

Verdienmodel

- Subsidie van gemeente
- Diverse fondsen
- Eigen inkomsten in opdracht
- Donaties/sponsoring
- Eigen bijdragen
- Regionale subsidies

Waardering bewonersinzet

- Dertig betaalde medewerkers bij Power by Peers zelf (bij alle deelprojecten)
- Vrijwilligers met een vrijwilligersvergoeding
- Zes stageplaatsen met een stagevergoeding
- Sponsoring van wijkevents
- Bloemen, kaartjes en borrels
- Altijd tijd voor een gesprek

Ontmoeting en contact

- Wekelijks inloopspreekuren op vier buurtlocaties in verschillende wijken
- Uitjes, wandelingen of gezamenlijk bezoek tentoonstellingen
- Samen koken en eten
- Diverse cursussen gericht op zelfontwikkeling
- Telefonisch bereikbaar
- Gerichte ondersteuning op allerhande vragen
- Peer support
- Vriendennetwerken

Collectieve kracht en initiatieven

- Ondersteunen van diverse creatieve en leefstijlinitiatieven
- Alle culturele achtergronden zijn welkom
- Ervaringsdeskundige ondersteuning, ook in de eigen taal
- Creatieve meetings, gericht op o.a. omgaan met weinig geld en zelfontwikkeling
- Kookactiviteiten en moestuin
- Vriendennetwerken
- Werken aan mentale weerbaarheid

Wijkinformatie en communicatie

- Presentaties ‘on the spot’
- Socialemediakanalen
- Nieuwsbrieven
- Aanwezigheid bij wijkevents
- Flyeracties

5 Collectief ondernemen is de motor

Bewonerscollectieven kunnen gemeenschapskracht een stevige impuls geven, omdat zij bewoners bereiken die voor anderen moeilijk bereikbaar zijn. Ze sluiten goed aan bij de behoeften van wijkbewoners doordat ze mensgericht en integraal werken en zichtbaar en aanwezig zijn in de wijk. Dankzij hun toegang tot informele netwerken kunnen ze bovendien snel signaleren en reageren.

Wie een bewonerscollectief opzet, moet bovenal goed kunnen luisteren en omgaan met kritiek. Actieve bewoners zijn vaak kritisch (lees: sterk betrokken). Een bewonerscollectief moet daarom in staat zijn kritiek om te zetten in praktische oplossingen of expliciet te maken hoe dingen beter kunnen. Wie niet luistert of aansluit – of erger nog, vertraagt of ombuigt – verliest het draagvlak in de gemeenschap.

Grote en kleine verhalen

Het begint met het grote verhaal over waar je samen naartoe wilt. Maak er een levendig document van dat je samen kunt aanvullen en herijken. Verrijk het verhaal met kleinere, persoonlijke verhalen om het herkenbaar te maken, en voeg foto's en compacte beelden toe om het voor iedereen begrijpelijk te visualiseren. Dit verhaal is vooral een groeidocument dat regelmatig kan worden aangepast, aangezien inzichten voortdurend veranderen.

Open communicatie

Richt een digitaal wijkplatform op waar iedereen informatie kan delen. Maak gebruik van nieuwsbrieven en WhatsApp-groepen en werk in samenwerking met wijkpartners toe naar een wijkportaal. Beheer als bewonerscollectief ook een breed scala aan sociale communicatiekanalen.
Onbekend maakt onbemind, maar nog belangrijker: communiceren over initiatieven zorgt voor een sneeuwbaleffect en stimuleert anderen om ook bij te dragen aan de gemeenschap.

Verdienmodel met continue inkomsten

Zorg van tevoren voor een plan om (op korte termijn) structureel voldoende inkomsten te genereren. Creëer één of meerdere activiteiten die een continue geldstroom opleveren. Diversifieer je financiers en inkomstenbronnen om te voorkomen dat je afhankelijk wordt van één enkele subsidiegever, wat de organisatie kwetsbaar maakt. Ledenbijdragen en donaties zijn daarnaast zeer welkom.

Kies voor consistent bestuursmodel

Bespreek duidelijk de rollen en (eind)verantwoordelijkheden van teams, medewerkers en bestuur. Zorg dat er samenhang is tussen wat op papier staat en hoe verantwoordelijkheden in de praktijk worden ervaren. Zie dit niet als een formaliteit; het werkt verhelderend en maakt voor iedereen duidelijk wie welke (eind)verantwoordelijkheid draagt. Zorg daarnaast dat het bestuur en/of de raad van toezicht over ruime bedrijfsmatige, bestuurlijke en politieke ervaring beschikt en selecteer leden die denken en werken vanuit vertrouwen.

Winst is voor de gemeenschap

De ambitie van een bewonerscollectief is het (verder) bouwen aan een bloeiende gemeenschap en een fijne leefomgeving voor iedereen. Hoe meer initiatieven en buurtbanen, hoe beter. Een bewonerscollectief is niet gericht op het behalen van financieel rendement; eventuele winst mag worden gemaakt, mits deze terugvloeit naar de gemeenschap. Een bewonerscollectief is geslaagd wanneer de leefomgeving en gemeenschap zichtbaar en voelbaar verbeteren.

In bedrijf:

Gemeente Den Haag: Kader voor wijkbedrijven

De gemeente Den Haag heeft sinds 2024 een meerjarige subsidieregeling voor wijkbedrijven: fysieke plekken in de wijk gebaseerd op vijf pijlers, de zogenaamde vijf O's: ontmoeting, ontspanning, ondersteuning, ontwikkeling en ondernemerschap.

Het wijkbedrijf is van en voor de inwoners van de wijk. Het organiseert activiteiten en voorzieningen op diverse thema's en werkt hierbij samen met wijkbewoners, de gemeente, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Daarnaast helpt het wijkbedrijf de gemeente om beter in contact te komen met de wijkbewoners, de kloof tussen inwoners en gemeente te overbruggen en achterstanden aan te pakken.

Dit doet een wijkbedrijf op de volgende manieren:

- **Sociale samenhang en participatie**: een wijkbedrijf organiseert en faciliteert ontmoeting tussen wijkbewoners en activeert hen om mee te doen in de samenleving.
- **Leefbaarheid**: een wijkbedrijf draagt bij aan het gevoel van eigenaarschap onder buurtbewoners en aan een veilige, prettige sfeer in de wijk.
- **Gezondheid en vitaliteit**: een wijkbedrijf draagt bij aan het verkleinen van gezondheidsverschillen.
- **Werk en economie**: een wijkbedrijf ondersteunt bewoners om naar eigen kunnen te participeren en te leren.

Het wijkbedrijf is het middel waarmee deze opgaven in de wijk worden aangepakt. Dit doet het door aan te sluiten bij het unieke DNA van de wijk en door een verbindende, stimulerende en aanjagende rol te vervullen. Met de subsidieregeling wil de gemeente Den Haag bevorderen dat wijkbedrijven kunnen ontstaan of verder ontwikkelen tot het gewenste sociale en/of maatschappelijke ondernemerschap.

Nawoord: Gemeenschapsvriendelijke KPI's

KPI's (kritieke prestatie-indicatoren) maken de voortgang van plannen meetbaar en concreet, en zijn daardoor richtinggevend. Gemeenschapsvriendelijke KPI's zijn onder andere:

- Het aantal fysieke en digitale (buurt)ontmoetingsplekken dat wordt betrokken om mensen te verbinden, (nieuwe) fysieke plekken die financieel worden ondersteund en/of digitale communities waarbij wordt aangesloten.
- Het aantal buurtbanen dat wordt gecreëerd, met oog op het optimaal benutten van gemeenschapskracht en het voorkomen van verdere vervreemding tussen leefwereld en systeemwereld.
- Het aantal ervaringsdeskundigen en lotgenotengroepen dat wordt ingezet en gewaardeerd, die – door oprecht en menselijk contact van mens tot mens in gewone taal – echt aansluiting kunnen vinden.
- Het aantal familienetwerkberaden dat wordt gehouden, zodat het netwerk rond een cliënt of patiënt gelijkwaardig wordt betrokken, er werkafspraken worden gemaakt (bijvoorbeeld in een strak weekschema) en mantelzorgers er niet alleen voor staan.
- Het aantal vrijwilligersvergoedingen dat wordt ingezet om diverse laagdrempelige buurtactiviteiten te ondersteunen, die buurtbewoners enthousiasmeren, motiveren, vitaliseren en informeren.
- De aanwezigheid bij, of financiële bijdragen aan, lokale events en initiatieven om zichtbaar aanwezig te zijn en (banden met) de lokale gemeenschap te versterken of de betrokkenheid en duurzame inzet van lokale ondernemers te garanderen.

Deze KPI's scheppen ruimte om gemeenschapskracht(ig) te ondernemen.

Colofon

Dit boekje is mogelijk gemaakt door:

SAMEN030 is de stadscoöperatie van en voor wijkcoöperaties en aanverwante organisaties in de stad Utrecht. SAMEN030 is succesvol aanjager van diverse stedelijke en regionale projecten met als centrale motto ‘werk door de wijk’.

Dankzij de **Health Hub Utrecht** is GROZUtrecht tot stand gekomen en zitten bewoners aan tafel met Zilveren Kruis. Ook is de Regionale Gemeenschapshub in ontwikkeling waar bewoners-, patiënt- en cliëntenorganisaties krachten bundelen.

Alles is Gezondheid is een zelfregulerend netwerk van publieke en private partners dat de maatschappelijke beweging naar een gezonder Nederland stimuleert. Dit doet het programma door te verbinden, te leren en te doen.

De tekst over de Haagse wijkbedrijven is afkomstig uit de subsidieregeling van de gemeente Den Haag.

Dank aan Sabina van der Veen voor het redactiewerk.

Fotografie:
Anja van der Aa, Alexander Schwarz en Marie-José Meulenbelt.

Vormgeving en eindredactie:
Jeannette Nieuwenhuizen | De Stijlerij

Geen Utrecht zonder U

De gemeenteraad van Utrecht heeft in juni 2024 de nieuwe beleidsnota ‘Samen stad maken, Geen Utrecht zonder U’ vastgesteld. Hierin kiest de gemeenteraad voor de beweging naar meer zeggenschap en eigenaarschap voor Utrechters. De voorbeelden die in deze publicatie staan geschreven laten de grote betrokkenheid van Utrechters zien en vormen een inspiratie voor meer eigenaarschap.